

Тетяна НОВАЧЕНКО

ІМПЕРАТИВИ І МАКСИМИ ЛЕГІТИМНОСТІ АВТОРИТЕТУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КЕРІВНИКА ЯК АРХЕТИПИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Постановка проблеми. Новітні тенденції сучасного суспільного розвитку окреслюються суттєвими змінами, які зазнають теорія держави і практика державного управління. Усе впевненіше в суспільстві укорінюються раціональність та гуманістична аргументація державно-управлінської діяльності. Своєрідним є те, що державотворчий процес в Україні відбувається на тлі переходу від колоніального статусу до самостійності у визначенні державних пріоритетів політичного, соціально-економічного та культурного життя. Однак ані політика, ані економіка, ані технологія чи будь-який технологічний бік цивілізації або її культури не можуть змагатися з рівнем фундаментальності й відносної сталості, якими характеризуються психіка та психологія соціального суб'єкта. Інакше кажучи, успіх нинішніх суспільних реформ лежить у площині відносин, що складаються між матеріальним та ідеальним, зовнішнім і внутрішнім, психічним і соціальним у людській природі, а конфлікти, що супроводжують суспільні перетворення та реалізацію державно-політичних рішень, зосереджуються переважно у психокультурі політико-управлінської еліти та українського загалу [1]. Відповідно виникає можливість розширення поглядів на процес державотворення завдяки тим чи іншим архетипам, що вказують на глибинний рівень сприйняття цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням архетипів займалися Е. Дюркгейм, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, К.Г. Юнг, В. Пропп, Е. Тайлор, Дж. Фрезер і М. Еліаде. Дослідженню архетипів у вітчизняному науковому дискурсі приділяють значну увагу Е. Афонін, Л. Бурлачук, О. Донченко, С. Кримський, А. Мартинов, Ю. Романенко та ін. Тож, урахування архетипності соціального життя дозволяє сформулювати обґрунтовані прогнози і надає можливість адекватної оцінки визначних подій у житті суспільства та поведінки людини.

Метою статті є розкриття імперативів і максимумів легітимності авторитету сучасного українського керівника як архетипів державотворення.

Виклад основного матеріалу. Авторитет керівника в органах державної влади має вибудовуватися на його обов'язку виконувати не лише посадові функції, а і моральні, несучи за них особисту відповідальність. Відомо, що мораль і моральність досліджує найдавніша філософська дисципліна етика, до проблем якої в різні часи зверталися Аристотель, Спіноза, Кант, Маркс та ін. Передумовою для розуміння проблеми імперативів і максимумів легітимності авторитету сучасного керівника слугує концептуальне положення філософії І. Канта про те, що в усвідомленні значущості практики має втілюватися розумна поведінка людини. Оскільки нині влада як сила чинить суттєвий вплив на соціальні та політичні дії, має змінитися роль моралі, яка повинна відповідати причинному виміру її дії.

У практичній філософії І. Канта основні тенденції новоєвропейської етики, а саме утвердження автономії люди-

НОВАЧЕНКО
Тетяна,
NOVACHENKO
Tetyana,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри державної політики та управління політичними процесами Національної академії державного управління при Президентові України м. Київ.

Анотація: У статті показано, що імперативи й максими легітимності авторитету українського керівника є архетипами державотворення. Представлено результати дослідження феномену довіри як імперативу легітимності авторитету керівництва, а також визначено значущі якості, притаманні сучасним державним службовцям. Це дозволило виявити прояви гуманістичних спонукань у їх професійній діяльності, а також розуміння необхідності збереження моральних принципів на тлі завоювання нового набору цінностей, законів та правил.

Ключові слова: імперативи, максими, архетипи, довіра, відповідальність.

УДК 35.01 35.071

ни і раціональне обґрунтування моралі, досягли найбільшого розвитку. Учений з найбільшою повнотою і послідовністю висловив принцип, що свобода і розум є неодмінними передумовами моральності особи. За І Кантом, мораль є своєрідним за-собом примусу до вчинків – через повинності, специфічним виразом якого є мораль-ний закон у формі імперативу (лат. *imperativus* – вимога, наказ, закон; загальнозначу-щий припис), в протилежність особистому принципу – максимі (максима – правило, що виражає повинність, об’єктивний примус чинити так, а не інакше) [2].

І. Кант вважає, що імперативи виражаються через обов’язки, однак характер їх вказівок може бути різним. Так, одні вчинки здійснюються заради досягнення певно-го практичного результату, а інші є цінними і значущими самі по собі, безвідносно до будь-якої практичної мети. Отже, визначаються два типи імперативів – гіпотетичні та категоричні. Усі імперативи, хоча і по різному, спрямовують людину до блага, орієнтуючи її на якусь можливу мету – це «технічні правила вміння», або справжню мету – це «прагматичні поради розсудливості». Категоричний імператив виражає безумовну, неухильну повинність, він встановлює форму й принципи, яких треба до-тримуватись у поведінці. Учений стверджує, що максими – це наближені до ситуації більш або менш тривіальні правила поведінки відповідно до яких вибудовується зви-чайна практика індивіда [3, с. 244–245].

Отже, категоричний/моральний імператив – це сукупність загальнолюдських моральних принципів, що безумовно регулюють і обмежують поведінку та дії всіх людей, а максими регулюють повсякденну поведінку людей. Інакше кажучи, мак-сими – це способи вирішення конфліктів. Максима є моральною, якщо вона узгод-жена з моральним законом і визначається людиною на підставі усвідомлення нею морального обов’язку. Людина повинна прагнути до того, щоб максима її вчинку могла стати частиною загального законодавства, і вона була б здатна узгоджувати свої індивідуальні максими з моральним законом. Тож, до будь-яких максим можна підходити з позицій блага і з позицій справедливості. Останнє стосується морально-го питання, однак воно має обмежений сенс, оскільки результат такого морального роздуму не відділяється від особистої перспективи того чи іншого індивіда.

Особливістю категоричного імперативу є те, що він не орієнтує на будь-яку мету, але вимагає від людини певної поведінки. Цей моральний закон базується на трьох принципах, де перший стверджує необхідність узгодження індивідуальної максими із загальним законодавством: «Дій так, щоб максима твоєї волі в будь-який час мо-гла стати принципом загального законодавства» [3, с. 250]. Очевидно, що у цьому принципі знаходить відображення універсальний характер морального закону, суттю якого є утвердження людиною правила, яке стає «загальним законом природи».

Другий практичний принцип привносить в дію категоричного імперативу певні обмеження. Людина не має права утверджувати як загальні, так і будь-які інші правила, тому в усіх своїх діях вона повинна керуватися наступним імперативом: «Дій так, щоб ти завжди використовував людство і в своїй особі, і в особі будь-якої іншої людини лише як мету, але ніколи як засіб» [3, с. 156]. Отже, обмеження, які накладає на дії цей принцип, є, за своєю суттю, досить змістовним. Так, наприклад, послідовного діючий правитель, готовий надати сваволі ознак загальності – сильний завжди правий, рано чи пізно суперечитиме сам собі. Загальність не є єдиною якістю моральності вчинку, оскільки моральний вчинок – це ще і змістовні визна-чення, тому він повинен орієнтуватись на людину як таку, безвідносно до будь-яких зовнішніх обставин або характеристик.

Третій практичний принцип задає характер категоричного закону і статус влади. Утверджуючи якусь максиму як загальну, людина вважає її органічною частиною за-гального законодавства. Тому моральна воля проявляє себе не лише як законодавча, але і така, що підкоряється закону. Цю думку І. Кант закріплює наступним висловом: влада «не просто повинна бути підпорядкована закону, а підпорядкована йому так, щоб вона виглядала творцем цього закону» [3, с. 159]. Вочевидь цей принцип указує

на автономію влади, яка міститься в уявленні про безумовність обов'язку: оскільки він не обумовлюється жодними зовнішніми чинниками, остільки і влада, проявляючи себе через обов'язок не може залежати від якогось інтересу.

Таким чином, проголосивши пріоритет практичного розуму, І. Кант характеризує людину як суб'єкта, який має нести відповідальність за свої дії, а сама відповідальність є основою статусу людини як істоти духовної.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, зумовили необхідність змін традиційних етичних систем, коли має бути створена нова етика – етика відповідальності. Цей імператив відповідає новому типу дій, які мають демонструвати керівники в органах державної влади. Узяття керівниками на себе відповідальності забезпечує надійність та оптимальність соціальної комунікації. Крім цього, відповідальність може вирішити проблему передбачуваності в управлінні державою. Водночас відповідальність – це і механізм контролю за керівництвом, який надає можливість запобігти бездіяльності та бажанню розширити свої повноваження.

Як відомо, одним із показників ефективності політичної влади є її легітимність (від лат. «legitimus», «legitima», «legitimum» – законний, правомірний, юридичний, правовий). Однак у такому трактуванні цей термін може застосовуватись як синонім поняття «легальний» – власне законний. Інакше кажучи, це поняття є опозиційним положенню про легітимність за моральними категоріями виправдання влади, оскільки легальність влади – це її нормативно-правова законність, закріплена у державних документах. Тож, легітимність не зводиться до визнання права, а є процесом із застосуванням способу, завдяки якому влада отримує виправдання. Легітимність означає згоду народу з владою, коли він добровільно визнає її право ухвалювати рішення, які повинні виконуватися. Отже, будь-яка легітимна влада – форма політичного правління, за допомогою якої керівники успішно зберігають претензію на те, що вони управляють за правом відповідно до закону чи традиції, підтверджують свій авторитет, доводячи населенню, що саме вони найбільшою мірою відповідають його інтересам. Специфікою легітимного авторитету є те, що цей феномен забезпечує особливу конфіденційність – довірливість владних відносин, їх визнання й узгодженість.

М. Вебер у праці «Господарство і суспільство» (опублікована у 1922 р.), визначає три «ідеальні типи» легітимності влади, наголошуючи, що поняття «легітимна влада» й «авторитет» – синоніми. Учений вводить у соціологію поняття «визнання» і перетворює його на категорію «орієнтація на іншого», що виявилось визначальним моментом соціальної дії. Сучасне суспільство, приймаючи правила легітимності влади, передбачає можливість різного розуміння її сенсів, де кожен з них може бути соціально визнаним, що означає – цінним та авторитетним. Тому легітимність – це не властивість соціального ладу, а властивість певного уявлення та визнання влади. Інакше кажучи, легітимна влада – це така влада, яка визнається тими, хто їй підкорюється, за рахунок надання їй бонусу, винагороди у формі довіри. Вочевидь довіра є основоположною у понятті «легітимність», виступаючи індикатором моральності стосунків між керівником і підлеглими, що базується на вірі, відповідальності, чесності, надійності та авторитетності. Водночас показником авторитетності керівників органів державної влади сучасного суспільства також визнається довіра. Інакше кажучи, рівень довіри до влади є показником її авторитету.

Авторитетні стосунки є одним із головних фундаментів людських стосунків, оскільки у будь-якій взаємодії беруть участь не безіменні виконавці соціальних «ролей», а суб'єктивно стурбовані особи, поведінка яких значною мірою містить характер вчинків. Ця думка знаходить своє повне співзвуччя з ідеєю К. Юнга про те, що «психічне – це велика сила, яка в багато разів перевершує усі сили на світі» [4, с. 384].

Загальновідомо, що людина – найскладніша істота, регуляція діяльності якої здійснюється на багатьох рівнях. При цьому люди вважають, що здатні пояснити свої дії у різноманітних ситуаціях, а також контролювати своє ставлення до тих чи інших

соціальних об'єктів. Проте вченими доведено, що не завжди результат, втілений в образ, стосунки та поведінку людей, може бути розтлумачений раціонально. Доволі часто залишається неможливим передбачити дії людей, часто-густо вони діють незрозуміло з точки зору елементарної логіки й раціональності. Перебіг і розвиток політичних та соціальних перетворень, що існують сьогодні в українській державі, призводять до того, що дедалі більше людей проявляє цікавість до осіб, які стоять біля керма влади, й замислюється над тим, як обрати таке керівництво, яке змогло б покращити стан справ у суспільстві, краще виконувати повноваження, які на нього покладаються, тобто діяльність політиків має сприяти розвитку їх авторитету. Потреба в авторитеті – це потреба в постійному розумінні й оцінці соціумом суспільних процесів. Отже, йдеться про окремих осіб або групу осіб, що внаслідок обрання чи призначення займають перші позиції у політичній організації суспільства, яким довіряють, які несуть відповідальність за ухвалення політичних рішень. Тож, авторитет є соціальним феноменом, закладеним у відносинах владарювання – підкорення, що надає право припустити участь у процесі державотворення архетипів як концентрату усього людського досвіду, що живе в кожному з нас сьогодні.

Одержати підтвердження зазначеного можна, звернувшись до результатів опитування, проведеного Центром «Соціальний моніторинг» та Українським інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка у березні 2012 р. та у квітні 2013 р. Те, що воно здійснювалося двічі, дозволяє порівняти результати опитування стосовно рівня довіри до політичних діячів. Опитуваним було запропоновано відповісти на запитання щодо міри довіри до кожного з названих політичних діячів. Якщо ж ім'я якогось із політиків їм було невідоме, пропонувалося сказати про це. Порівнявши результати опитування, можна констатувати, що переважна більшість населення не довіряло провідним політичним керівникам, що представляли як опозицію, так і владу. Рівень довіри населення до діючого на той час Президента України В. Януковича майже не змінився: у 2012 р. – 30,9 %, у 2013 р. – 30,8 %; щодо лідера партії «Фронт Змін» А. Яценюка показник трохи зменшився: у 2013 р. – 33,3 %, тоді як у 2012 р. він відповідав цифрі 33,9 %. В. Кличку довіряла майже половина опитаних: 47,0 у 2012 р. і 48,5 % у 2013 р. Однак найвищим є показник довіри до Ю. Луценка, лідера опозиційного громадського руху – 63,9 % [5].

Цілком природно постає питання щодо причин недовіри до більшості політичних діячів. Як уже зазначалося, події Майдану 2004 року продемонстрували прагнення українського народу до об'єднання. Люди, втомлені від бюрократії та неефективних керівників, почали шукати нових. Проте, як відомо, керівники Майдану не виправдали довіру народу, надану їм як бонус, свої обіцянки не виконали, незважаючи на «параліч» опозиції. Напевно, цю ситуацію можна пояснити двома факторами. По-перше учасники «Помаранчевої революції» розраховували на повну відданість і жертвність керівників у виправданні й виконанні ідей «Майдану». Однак, отримавши кредит довіри, або кредит легітимності під чесне слово, вони не втримали його і не понесли відповідальність за невиправдану довіру, що закарбувалося в пам'яті народу. Довіра як імператив легітимності авторитету формується «не словом, а справою», тому не треба говорити про чесність, а просто необхідно діяти чесно, однак очевидно, що це не просто.

Відповідно до зазначеного виникає ще декілька запитань: по-перше, чому так коротко проявилася самоорганізація громади; по-друге, чому так і не з'явився авторитетний керівник. Напевно, українське суспільство більше орієнтувалося на традиційність та універсальність, ніж на сучасність. Така позиція проявляється у бажанні «твердої» руки або героя, який вирішить проблеми і захистить від негараздів. Однак за таких обставин громадяни втрачають залишки відповідальності за свою діяльність, не можуть «виростити» авторитетного керівника.

Наведені вище умовиводи знаходять своє підтвердження у результатах дослідження «Український характер», проведеного Центром соціальних досліджень у березні

2011 р. Виявлено, що на символи успіху, пов'язані з професійною діяльністю, вказало менше третини опитаних. В ієрархії атрибутів життєвого успіху пріоритетними виявились символи благополуччя, безпосередньо пов'язані з приватним життям (матеріальний добробут – 74 %). Слід наголосити на невідповідності високого значення, яке респонденти надають матеріальному добробуту (вища позиція в рейтингу), і порівняно невисоких рейтингових показників атрибутів, покликаних забезпечити добробут, як-то: «престижна робота», «кар'єра», «приватний бізнес», «гарна освіта». Отже, на професійній ниві українські громадяни не дуже амбіційні, в них немає особливого бажання «горіти» на роботі. Поміркованість і професійна неамбіційність українського характеру проявляються, зокрема, і в тому, що більшість (57 %) опитаних вважає, що «у житті краще не ризикувати, а поступово, плановірно йти до наміченої мети». Лише третина (36 %) респондентів поділяє точку зору, що «для досягнення успіху треба ризикувати, лише так можна досягти бажаного». Такі риси менталітету навряд чи можна вважати адекватними ринковим реаліям, конкурентним вимірам. Стосовно створення нових проектів, ділового й організаторського новаторства, творчості, креативу, пошуку нових шляхів вирішення проблеми українці є дуже пасивними. Вони легше і навіть з певною задоволеністю сприймають те, що на керівну роль ідуть інші люди, навіть іноземці [6].

Отже, як уже вказувалося, віра в те, що чужинці будуть керувати краще, ніж свої, «спрацьовує» на рівні колективного несвідомого. Пасивність і залежність характеризує українське суспільство як екзекутивне, що уникає інновацій і спрямованості у майбутнє.

Результати «Європейського соціального дослідження» свідчать, що українські громадяни більше, ніж громадяни інших європейських країн, демонструють схильність до таких цінностей, як «безпека», «комфортність», «збагачення» й «традиція» і менше – до таких цінностей, як «відкритість для змін», «самостійність», «ініціативність» [7]. Цей факт демонструє бажання українських громадян традиційного комплексу цінностей, як-то потреба в державному захисті та консерватизмі. Зазначене добре ілюструє відоме висловлювання А.С. Макаренка, перифразування якого зберігає його сенс: не лише суспільство – це уламок органу державного управління, а орган державного управління – це уламок суспільства.

Події, що сталися під час революції Гідності (Євромайдан 2014 р.), – велика спільнота людей, поділяючи найважливіші спільні цінності, продемонструвала небувалу в Україні солідарність. Інакше кажучи, люди зробилися відповідними собі з вірою у власну правоту і з покладанням на власні сили (а це властивості людей-інтровертів), стали індивідуальним народом – Самістю, до якої несвідомо прагне кожен народ. Євромайдан висунув нове керівництво державної влади, однак з вимогою служити народу України й у такий спосіб надав кредит довіри новому керівництву, однак попередивши про суворий контроль над усіма його діями. Моніторинг громадської думки, проведений центром «Соціальний моніторинг» у співпраці з УІСД ім. О. Яременка (1–6 березня 2014 р.) щодо вимірювання рівня довіри до основних соціальних та політичних інститутів країни після революції Гідності дозволив дійти наступних висновків. Частина населення, яка підтримує ідею суцільного «перезавантаження» влади на всіх рівнях через проведення дострокових виборів (переобрання обласних, місцевих рад, мерів міст, голів селищних рад), становить 48,5 %, виступає проти такої ідеї – 40 %, вагається із відповіддю – 11,5 %. Дослідження зафіксувало кардинальну зміну ставлення населення до Верховної Ради України (довіру висловили 30,1 % опитаних). Рівень довіри до цього органу влади покращився майже вдвічі: якщо у вересні 2013 р. баланс довіри становив 61 % (тобто частка тих, хто не довіряє цьому органу влади, перевищувала показники тих, хто довіряє йому, на 61 %), то зараз баланс, хоча і негативний, але покращився і становить –33,7 %. Востаннє такі показники фіксувалися у 2007 р. Новообраному Голові Верховної Ради України О. Турчинову за результатами опитування

довіряє 41,2 % опитаних, не довіряє 52,7 %. Таким чином, баланс довіри/недовіри до нього становить 11,6 %. У дослідженні цього разу не фіксувався традиційний для моніторингу показник довіри до Кабінету Міністрів України через незначний термін роботи останнього новопризначеного складу. Водночас було поставлене запитання щодо підтримки рішення Верховної Ради України призначити А. Яценюка Прем'єр-міністром України. Це рішення підтримується більшістю опитаних – 54,7 %, не схвалюють його 40,1 %. Лише 5 % населення України вагається з відповіддю. Аналіз відповідей у регіональному розрізі засвідчує, що схвальне ставлення суттєво залежить від регіону проживання опитаних [9, с. 4].

Таким чином, неймовірний сплеск громадської активності призвів до кардинальної зміни в усвідомленні громадянами своєї ролі в розбудові держави та свого місця у відносинах зі владою, а також можливістю впливати на неї. Важливим фактом є те, що імперативами й максимами легітимності для сучасної влади стають відповідальність і довіра. Тож, керівник, який впроваджує у свої дії ці закони і правила, створює позитивне сприйняття державного органу як «уламку суспільства».

Задля розуміння орієнтирів щодо імперативів і максим, які вибирають державні службовці у своїй діяльності, що, власне, і створює їх авторитет, було проведено опитування у фокус-групі чисельністю 83 особи. Для досягнення поставленої мети було розроблено опитувальник. Опитування було проведено під час проходження курсів підвищення кваліфікації в групах начальників (завідувачів) відділів (управлінь) освіти районних державних адміністрацій і міськвиконкомів, заступників начальників (завідувачів) відділів (управлінь) освіти районних державних адміністрацій і міськвиконкомів, а також спеціалістів відділів (управлінь) освіти районних державних адміністрацій і міськвиконкомів (без виділення профілю). Вікова структура опитаних була наступною. Наймолодша група складається з державних службовців, а саме із спеціалістів відділів (управлінь) освіти районних державних адміністрацій і міськвиконкомів (без виділення профілю) віком до 25 років, й у дослідженні репрезентована 6 %. Цю групу державних службовців склали особи, які закінчили вищі навчальні заклади декілька років тому. Молоді державні службовці, віком від 26 до 30 років, які вже мають хоча і невеликий, але досвід роботи, становили 16 % респондентів. Більше половини (51 %) опитаних – державні службовці віком від 31 до 49 років. Найстаршу і більш досвідчену групу державних службовців віком понад 50 років становила група начальників (завідувачів) і заступників начальників (завідувачів) відділів (управлінь) освіти районних державних адміністрацій і міськвиконкомів (26 %). Отже, найбільшу частину опитуваних склали державні службовці віком від 31 до 49 років.

Опитування здійснювалося очно, письмово, із застосуванням методу спостереження та порівняльного аналізу відповідей. У результаті спостереження та опитування було зафіксовано 83 інтеракції, які в процесі опрацювання групувалися й узагальнювалися. Одним із перших запитань, запропонованих респондентам, було питання стосовно особистої задоволеності своєю роботою. Досить велика частка (45 %) респондентів не змогла дати однозначну відповідь; зокрема, таких, хто був цілком або частково задоволений, наше дослідження виявило близько третини (39 %), водночас частка незадоволених становила 16 %. Такий рівень задоволеності роботою свідчить, що багато хто з державних службовців не має цілісного позитивного почуття від того, що робить, а це, у свою чергу, може свідчити про наявність внутрішнього особистісного конфлікту, про вибір професії не за покликанням, низьку оплату праці, неадекватний соціально-психологічний клімат у колективі, поганий стан здоров'я тощо. На думку державних службовців, рейтинг факторів, що формують авторитет будь-якої людини, це, в першу чергу, високий рівень компетентності особи (цю тезу підтримала переважна більшість респондентів – 67 %), а по-друге, чесність (за цей чинник висловилося 63 % опитаних). Вищезазначені умови авторитету, на думку респондентів, є фундаментальними, і саме вони є його основою. Із застосуванням

методу ранжування було визначено самооцінку особистісних якостей державних службовців.

Більшість респондентів на перші позиції висунула такі важливі якості особистості державного службовця, як відповідальність, порядність і доброзичливість (відповідно 68, 52 та 50 відсотків). Цікаво, що останні три місця з результатом, меншим за 10% займають розумність, толерантність та прагматичність.

В той же час для всіх вікових категорій державних службовців значущими є такий чинник, як високий рівень компетентності особистості державного службовця. Його рейтингові показники коливаються від 70 % (для респондентів віком від 31 до 49 років) до 57 % (для респондентів віком старше 50 років).

Відомо, що в усі часи актуальним є питання про те, яка особистість є авторитетною для тієї чи іншої людини. Відповідно до зазначеної тези респондентам і було поставлено таке запитання. Виявилось, що незаперечними авторитетами для більшості респондентів є батьки та вчителі. Останні місця у рейтинговому переліку дісталися відомим артистам і спортсменам. Аналіз одержаних відповідей дозволив скласти рейтинг якостей, що є значущими в авторитетних для державних службовців людях. Найбільшою підтримки здобули чесність (68%), відповідальність (53%), доброзичливість (45%), єдність слова і справи (43%), справедливість (37%). Закривають рейтингову таблицю принциповість (8%), ініціативність (7%) та прагматичність (1%).

При цьому найбільш значущими якостями для всіх вікових категорій державних службовців визнаються «відповідальність» та «доброзичливість».

У процесі опитування стояло завдання визначити чинники, що сприяють підвищенню авторитету державних службовців, а також ті, що заважають його росту. Серед основних чинників, що сприяють формуванню авторитету державного службовця, респонденти називають довіру до державних службовців (71 %), позитивні риси характеру (67 %), високий рівень професійної компетентності (60 %). Деяко менший відсоток отримав такий важливий чинник, як переконаліві досягнення в роботі (36 %). У сприянні авторитету не останнє місце посідає здоровий соціально-психологічний клімат у колективі (21 %), де працює державний службовець, і вдало обрана професія (20 %). Найменш значущим чинником з тих, що сприяють підвищенню авторитету державних службовців, респонденти назвали наявність ділових зв'язків.

Визначення чинників, що сприяють підвищенню авторитету державних службовців серед найближчого оточення, надало можливість з'ясувати, які саме чинники заважають державним службовцям досягти бажаного рівня авторитету. Несподівано на першому місці фігурує такий чинник, як «дефіцит ділових зв'язків», що викликає деяке здивування, оскільки чинник цих зв'язків уже визначався як такий, що сприяє підвищенню авторитету, однак там він посідає останню позицію. Відповідно до цього факту можна зробити припущення про нестійкість цінностей, що панують у суспільстві взагалі, зокрема і в представників такої його категорії, як державні службовці. Однак очевидним є і те, що теперішній період розвитку українського суспільства набуває якісно інших людських ознак.

Отже, проведена діагностика надала можливість зафіксувати реальний стан думок, поглядів і позицій опитаних державних службовців щодо законів і правил поведінки, необхідних для легітимності їх авторитету. Пріоритет раціональності та гуманістичних мотивів в управлінській діяльності спостерігається ще недостатньо. Цей факт можна пояснити несумісністю двох типів мислення – технологічного і гуманістичного, що підштовхує до пошуків, визначення й утвердження нової ціннісної домінанти як суспільства, так і органів державної влади.

Висновки та подальші напрями наукових досліджень. Таким чином, це дослідження базується на визначенні І. Канта про два типи імперативів – гіпотетичних та категоричних/моральних. Категоричний імператив – це сукупність загально-

людських моральних принципів, що безумовно регулюють та обмежують поведінку й дії всіх людей, а максими регулюють повсякденну поведінку людей. Максима є моральною, якщо вона є узгодженою з моральним законом і визначається людиною на підставі усвідомлення нею морального обов'язку. Людина повинна прагнути до того, щоб максима її вчинку могла стати частиною загального законодавства і вона була здатна узгоджувати свої індивідуальні максими з моральним законом. Тож, до будь-яких максим можна підходити з позицій блага і з позицій справедливості. Перебіг і розвиток політичних та соціальних перетворень, що існують сьогодні в українській державі, призводять до того, що дедалі більше людей проявляє цікавість до осіб, які стоять біля керма влади, та замислюється над тим, як обрати таке керівництво, яке змогло б покращити стан справ у суспільстві, краще виконувати повноваження, які на нього покладаються. Діяльність сучасних керівників ґрунтується на довірі й відповідальності – імперативах і максимах легітимності авторитету. Останній, будучи соціальним феноменом, здавна закладеним у відносинах владарювання – підкорення, надає право припустити наявність архетипів у процесі державотворення. Архетипи є продуктом суспільства, що, проявившись у перших людей, відтворюється з кожним новим поколінням, з кожним новим етапом еволюції суспільства. У такому безкінечному процесі на сучасного українського керівника накладаються соціальні, психологічні, культурні прошарки й епохи, визначаючи імперативи і максими легітимності авторитету як архетипи державотворення.

Список літератури:

1. Афонін Е.А. Психокультура України: «помаранчевий перехід» / Е.А. Афонін, О.А. Донченко, В.О. Антоненко // Соціальна психологія. – 2006. – № 4. – С. 77–93.
2. Яценко Н.Е. Толковый словарь обществоведческих терминов / Н.Е. Яценко. – СПб : Лань, 1999. – 524 с.
3. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант. – М. : Думка, 1994. – 591 с.
4. Юнг К.Г. Психология бессознательного / К.Г. Юнг. – М. : Канон, 2001. – 397 с.
5. Рівень довіри та електоральні орієнтації: квітень 2013 року [Електронний ресурс] / Центр «Соціальний моніторинг»; УІСД імені Олександра Яременка. – Режим доступу : http://uisr.org.ua/img/upload/files/uisr/PR_SMC-UISR_2013_04_26.pdf.
6. Ермолаев А. «Вишневый сад» украинского традиционализма [Електронний ресурс] / А. Ермолаев, А. Левцун // Зеркало недели. – 2011. – С. 11. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/SOCIETY/vishnevyu_sad_ukrainskogo_traditsionalizma.htm.
7. Головаха Є. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005–2007–2009 / Є. Головаха, А. Горбачик. – К. : ІСНАНУ, 2010. – С. 94.
8. Новий тлумачний словник української мови : у 4-х : т. 2 / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Аконіт, 1999. – 912 с.
9. «Українська весна». Моніторинг громадської думки : березень 2014 р., м. Київ [Електронний ресурс] / Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка. – Режим доступу : <http://www.uisr.org.ua/news/36/81.html>.